

Sreten PEROVIĆ

IPAK SE KREĆE*

Crnogorski jezik kao lajtmotiv međunarodne aktivnosti Crnogorskoga PEN centra

Deklaracijom 60. kongresa Internacionalnoga PEN-a u Santijago de Kamposteli, u Galiciji, početkom devedesetih godina prošloga vijeka, pokrenuta je globalna akcija zaštite ugroženih malih jezika. Naglašena je tada obaveza PEN-a da „problem ugroženosti jezika tretira kao jedan od glavnih prioriteta u odbrani savremene kulture i literature“. Ta Deklaracija podstakla je Crnogorski PEN centar da 1994. donese Deklaraciju o ustavnom položaju crnogorskog jezika, kojom je zatraženo da se u Ustav Crne Gore umjesto srpskoga u službenu upotrebu uvede crnogorski jezik. Već sljedeće 1995. godine naš PEN je formirao Odbor za kodifikaciju crnogorskog jezika i zadužio ga da što prije sačini Pravopis crnogorskoga jezika. Taj fundamentalni posao obavio je prof. dr Vojislav Nikčević, a njegov Pravopis, kao priručnik za opštu upotrebu, objavio je naš PEN centar 1997. godine.

Predstavnici više evropskih PEN centara na 62. kongresu Internacionalnog PEN-a, održanom u Pertu (Australija) 30. i 31. oktobra 1995. godine, na inicijativu naših delegata, usvojili su Rezoluciju sljedeće sadržine: „Duboko zabrinuti politikom srpske i crnogorske države na planu asimilacije u Crnoj Gori (Skupština PEN-a) skreće pažnju tim državama na međunarodne obaveze koje su potpisale i saglasile se da štite i poštuju kulturni identitet i lingvistička prava“.

Rezolucija „Poziva srpsku i crnogorsku državu, u ime obaveza i principa Povelje OUN, UNESCO-a i Internacionalnog PEN-a, da zaštite i promoviraju lingvistička i ljudska prava svih stanovnika Crne Gore“.

Rezolucija Crnogorskoga PEN centra iz 1994. i podrška koju smo dobili Rezolucijom Internacionalnog PEN-a na Kongresu u Pertu učinile su da odbrana crnogorskoga jezika postane predmetom pažnje međunarodne kulturne elite, a narednih godina i institucija za ostvarenje osnovnih ljudskih prava. Na regionalnim konferencijama i na kongresima PEN-a obezbijedena je pro-

* Tekst je objavljen u: *Crnogorski jezik u javnoj upotrebi: zbornik saopštenja*, Institut za crnogorski jezik i književnost, Podgorica, 2011, str. 23–25.

hodnost naših intervencija za efikasniju internacionalnu zaštitu crnogorskoga jezika, crnogorske crkve i ukupnoga crnogorskog kulturnog nasljeđa.

(Želim i ovom prilikom još jednom da zahvalim delegatima našega PEN-a na Kongresu u Pertu – predsjedniku dr Jakovu Mrvaljeviću i bilin-gvalnoj pjesnikinji Dubravki Velašević, koji su svojim umijećem i upornošću uspjeli da animiraju delegate drugih PEN centara i dobiju opštu podršku pri izglasavanju Rezolucije o odbrani crnogorskoga jezika).

Od tih značajnih događaja u našem PEN-u pažljivo je razmatrano da li je korisnije i politički prihvatljivije ponuditi javnosti postupno usvajanje specifičnosti crnogorskoga jezika (i tako jačati bazu onih koji će taj proces praktično podržati), ili slijediti radikalnije rješenje, tj. stalno isticati da se ne radi o jedinstvenome četvooroimenom jeziku, već o četiri sasvim odjelita so-ciolingvistička jezika s mnoštvom međusobnih fonetskih, morfoloških, sinta-gmatskih, semantičkih i drugih razlika i specifičnosti.

Akademik Vojislav Nikčević i autor ovoga saopštenja inicirali su i or-ganizovali nekoliko međunarodnih stručnih i naučnih skupova o (crnogorsko-me) jeziku, te stalnim komuniciranjem sa slavistima i drugim zainteresovanim ličnostima i institucijama u svijetu budili zanimanje i podsticali interes za ovaj „vrući crnogorski problem“. Mnoge slavističke katedre i mnogi studenti slavisti tražili su od nas objašnjenja i odgovarajuću literaturu, kako bi pravil-nije i pravičnije razumjeli i tumačili društvene i lingvističke probleme koji prate položaj i funkcionisanje crnogorskoga jezika. Uz pomoć elektronske ko-munikacije i naših istupanja na međunarodnim skupovima (ne samo PEN-a), respektabilan broj tih mlađih naučnika pristupio je akribičnome proučavanju moderne socijalizacije crnogorskoga jezika i njegovih osobenosti, ali i ukupne kjiževnoistorijske baštine crnogorskoga naroda. Rezultati tih inicijativa vidljivi su, no punu i adekvatnu pomoć zainteresovanim ustanovama i pojedincima u svijetu može pružiti jedino nedavno ustanovljeni državni Institut za crnogor-ski jezik i književnost, kojim rukovodi osvjedočeni i cijenjeni mladi naučnik, prvi doktor crnogorskoga jezika gospodin Adnan Čirgić.

Ovom prilikom, konkretnim povodom, još jednom se osvrćem na naj-zaslужnijega crnogorskog lingvistu, na našega prijatelja i temeljnoga naučnog pregaoca – profesora Vojislava Nikčevića (1935–2007). Sve akcije o crno-gorskome jeziku, ne samo u PEN-u, predvodio je Vojo Nikčević. On je iza sebe ostavio kapitalna djela, koja se danas proučavaju na mnogim slavistič-kim katedrama u svijetu. O njemu će se, zahvaljujući i njegovim darovitim nasljednicima, govoriti sve više i sve stručnije, a opštem poštovanju njegova kapitalnog doprinosa crnogorskoj kulturi priključiće se, svakako, i svi oni koji su ga u proteklm godinama neuspješno osporavali.

Dakle, na osnovu dogovora i procjene koje smo smatrali prikladnim, Vojo je iz svojega priručnika „Piši kao što zboriš“ (objavljen 1993) napravio validni sažetak koji smo nazvali Minimum crnogorskoga jezičkoga standard. Oslanjajući se na preliminarna testiranja, taj dokument je, po našem mišljenju, trebalo da kao „pilot-projekat“ posluži štampanim i elektronskim medijima, pozorišnim i sličnim kolektivima, akademikima i akademijama, i prosvjetnim ustanovama – da se postepeno priviknu na formalno nove, a u svakodnevnome govoru građana ustaljene i žive oblike crnogorskoga jezika. Taj naš minimum pravopisnih normi podrazumijevao je mogućnost da se u prelaznome periodu može ravnopravno koristiti i dosadašnja, tzv. novosadska norma SH/HS jezika, što su, nezavisno od toga prihvatile državne komisije za kodifikaciju crnogorskoga jezika.

Crnogorski jezik je, evo, dobio svoje ustavno mjesto. Zvanično su usvojene i objavljene temeljne knjige – Pravopis crnogorskoga jezika i Gramatika crnogorskoga jezika! Ali praksa u zvaničnome jezičkom saobraćaju u Crnoj Gori i dalje je ozbiljan problem. Prećutna opstrukcija mnogih državnih institucija, dijela elektronskih i štampanih medija i većine nastavnika maternjeg jezika u osnovnim i srednjim školama te oponentni stav nastavnika na Filozofskome fakultetu u Nikšiću (najžešće na Katedri za crnogorski jezik i književnost!) – sve to odaje neprijatan utisak i proizvodi dugoročne negativne posljedice.

Pa ipak, ja vjerujem da će se politički otpor crnogorskome jeziku radikalno smanjivati, te s pouzdanjem navodim Galilejev stav: Eppur si muove!